

Uvod

Iako nam je geografski, pa i povijesno, puno bliža od mnogih drugih zemalja, o Rumunjskoj znamo relativno malo. Imena rumunjskih književnika imaju za nas značenje uglavnom samo ako su pisali na drugim jezicima ili se istaknuli na drugim poljima – tako, primjerice, poznajemo Tristana Tzaru kao teoretičara dadaizma, Eugènea Ionescoa (Eugena Ionescu) preko drama na francuskom, Mirceu Eliadea kao povjesničara religija, a Paula Celana i Hertu Müller kao književnike njemačkoga izričaja. Ionescuovi rumunjski eseji, Tzarino djelovanje u Rumunjskoj i njegovi stihovi na rumunjskom ostaju nam nepoznati, kao i činjenica da je Herta Müller objavila knjigu pjesama na rumunjskom. Od bogatoga proznog opusa Mircee Eliadea (kratke proze i romana) do nas je tek u novije vrijeme stigao roman *Bengalska noć*.

Prvi hrvatski prijevodi iz rumunjske književnosti pojavljuju se sporadično u časopisima i prije, ali prvi roman preveden je tek 1943. godine. Riječ je o romanu *Ion*, rumunjskoga književnika Liviu Rebreanu, prevedenom najvećim dijelom posredstvom njemačkoga, pod naslovom *Plodovi zemlje*.¹ Do sljedećeg je prošlo više od pola stoljeća. Situacija s prijevodima s rumunjskoga u susjednoj Srbiji znatno je povoljnija, no u hrvatskim knjižnicama ta su izdanja slabije dostupna. Tek se, dakle, dvijetisućitih počinje redovitije – teško je reći i sustavnije – prevoditi s rumunjskoga. Počinje se s velikim suvremenim piscima: Norman Manea, Mircea Cărtărescu. Širi uvid u suvremena zbivanja pokušava dati knjiga *Nabokov u Brašovu. Antologija rumunjske postrevolucionarne kratke priče*.² Malo-pomalo, stvara se u hrvatskim knjižnicama odjeljak rumunjske književnosti. Na toj polici dominiraju romani, uglavnom suvremeni, od humorističnoga osvrta na nostalgiju i nostalgicare *Ja sam baba komunistica! (Sînt o babă comunistă!)* Dana Lungua preko velike sage o genocidu nad Armencima, *Knjiga šapata (Cartea șoptelor)* Varujana Vosganiana, do intimne priče o odrastanju između dvije (ne)obitelji i dva, a možda i tri jezika u Kišinjevu devedesetih godina, *Vrt od stakla (Grădina de sticlă)* moldavske književnice Tatiane Țibuleac. Ipak, malo-pomalo, našlo je tu svoje mjesto i nekoliko romana iz prošloga stoljeća, redom iz međuratnoga razdoblja: *Događaji u neposrednoj irealnosti (Întâmplări în irealitatea imediată)* Maxa Blechera, *Bengalska noć (Maitreyi)* Mircee Eliadea, *Već dvije tisuće godina... (De două mii de*

¹ Prijevod potpisuje dr. Ivan Esih.

² Gessner, Marina; Frana, Luca-Ioan; Olujić, Ivana. *Nabokov u Brašovu: Antologija rumunjske postrevolucionarne kratke priče (1989-2009)*, MeandarMedia, Zagreb, 2010.

ani...) Mihaila Sebastianiana te *Šuma obješenih* (*Pădurea spânzuraților*) Liviuia Rebreanua. Pritom, izuzmemo li izbor iz Eminescuove poezije (dvojezična izdanja u prijevodu Mate Marasa: *Lucefărul / Večernja zvijezda* i *Poezii alese / Izabrane pjesme*), nedostaju klasici rumunjske književnosti (Ion Creangă, Ion Luca Caragiale, Ioan Slavici), a razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata nije predstavljeno ni jednom jedinom knjigom.

Unatoč lakunama, činjenica da su izdavači i prevoditelji odabrali baš međuratno razdoblje upućuje na to da izbor nije sasvim stihijski. Ukupno gledano i ne govoreći o pojedinačnim postignućima, upravo je međuraće najuspješnije razdoblje rumunjskoga romana. Početkom 21. stoljeća ugledni časopis *Observator cultural* proveo je među književnim kritičarima opsežnu anketu s ciljem sastavljanja liste deset najboljih rumunjskih romana 20. stoljeća – na konačnom popisu našlo se čak sedam romana objavljenih između 1920. i 1936.

Prvi svjetski rat zahvatio je gotovo cijelu Europu i bio je prvi sukob takvih razmjera u povijesti. Njegov završetak donio je značajne promjene u gospodarskim odnosima na svjetskoj razini, ostavio je neizbrisiv demografski trag i, omogućivši stvaranje novih država, promijenio geografsku kartu zahvaćenog prostora. Rumunjska je u rat ušla 1916. godine i njezine su trupe otvorile bojište prema austro-ugarskoj granici, ali, nakon povlačenja ruskih saveznika i sloma rumunjskih snaga, Centralne sile zauzele su dvije trećine države. Kraj rata donio je ipak preokret situacije, pa su Rumunjskoj mirovni pregovori osigurali znatno proširenje granica u odnosu na dotadašnje, odnosno konačno ostvarenje dugotrajne težnje ujedinjenja: 1. prosinca 1918. ostvareno je ujedinjenje Transilvanije, do tada u sastavu Austro-Ugarske Monarhiji, s kraljevinom Rumunjskom (koja je i sama nastala nešto više od pola stoljeća prije toga, ujedinjenjem Vlaške i Moldavije 1859./1864.). To su političke činjenice. No, rat je puno više od bilance gubitaka i dobitaka – to je trauma koja nije ostavila nedirnutim ni jedan dio zemlje.

Trauma rata našla je svoj odraz i u suvremenom romanu relativno brzo nakon događaja. Pisanje o ratnim zbivanjima, osobito dok su sjećanja na njih u svijesti čitatelja još svježja, nosi sa sobom veliku odgovornost koju mogu ponijeti samo veliki pisci. Zato su za poblizi prikaz u ovoj knjizi odabrana tri kanonska romana nastala u prva dva desetljeća nakon rata: *Šuma obješenih* Liviuia Rebreanua (1922.), *Zmaj* Hortensije Papadat-Bengescu (1923.) i *Posljednja noć ljubavi, prva noć rata* Camila Petrescu (1930.). Svima im je zajednička tema Prvi svjetski rat, ali svatko od troje autora temi pristupa s različitim iskustvima, gradi drukčiju strukturu i bira različite narativne tehnike. Čitatelju se time otvaraju tri različita pogleda na Rumunjsku i ratna zbivanja. Camil Petrescu nudi pogled rumunjskoga vojnika, ali

Liviu Rebreanu, čiji je pripovjedač također vojnik, gleda s druge strane bojišnice: Rumunji iz Transilvanije, kao regruti ili kao dobrovoljni pripadnici austro-ugarskih snaga, borili su se na bojištima diljem Europe, uključujući i ono prema Rumunjskoj. Hortensia Papadat-Bengescu pak pokazuje da junaci nisu samo na bojištu i nisu samo muškarci, pružajući uvid i u život u pozadini te u žensko iskustvo rata.